

Στυλιανού Γ. Παπαδόπουλου

Ομότιμου Καθηγητή της Θεολογικής Σχολής
του Πανεπιστημίου Αθηνών

ΑΓΙΟΣ ΜΑΚΑΡΙΟΣ ΚΟΡΙΝΘΟΥ
Ο ΓΕΝΑΡΧΗΣ ΤΟΥ ΦΙΛΟΚΑΛΙΣΜΟΥ

Εκδόσεις Ουρανός

ΤΙΤΛΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ:
Άγιος Μακάριος Κορίνθου – Ο Γενάρχης του Φιλοκαλισμού
ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ: Στυλιανός Γ. Παπαδόπουλος
ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ: Γιώργος Τσίρης
ΣΥΝΘΕΣΗ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ: Γιώργος Ανδρεάδης
ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: Ραλλού Ρουχωτά

© Στυλιανός Γ. Παπαδόπουλος, 2000

© Εκδόσεις Ουρανός, Αθήνα 2014

Οι Εκδόσεις Ουρανός είναι κατοχυρωμένη επωνυμία
των Εκδόσεων ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε.

Πρώτη έκδοση: Εκδόσεις ΑΚΡΙΤΑΣ, Μάρτιος 2000
Δεύτερη έκδοση: Εκδόσεις Ουρανός, Νοέμβριος 2014

ISBN 978-960-559-010-9

Τυπώθηκε στην Ευρωπαϊκή Ένωση, σε χαρτί ελεύθερο χημικών ουσιών, προερχόμενο αποκλειστικά και μόνο από δάση που καλλιεργούνται για την παραγωγή χαρτιού.

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του Ελληνικού Νόμου (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής αδείας του εκδότη κατά οποιοδήποτε τρόπο ή μέσο αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, διανομή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση, παρουσίαση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΟΥΡΑΝΟΣ

Έδρα: Τατοΐου 121

144 52 Μεταμόρφωση

Τηλ.: 2102804800

Τelefax: 2102819550

www.ouranosbooks.gr

e-mail: info@ouranosbooks.gr

OURANOS BOOKS

Head office: 121, Tatoiou Str.

144 52 Metamorfossi, Greece

Tel.: 2102804800

Telefax: 2102819550

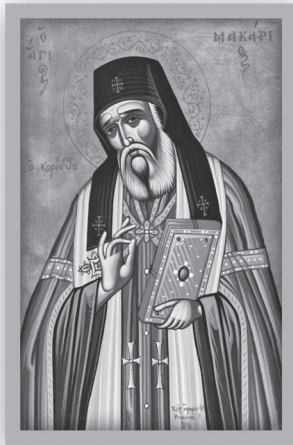
www.ouranosbooks.gr

e-mail: info@ouranosbooks.gr

Στυλιανού Γ. Παπαδόπουλου

Ομότιμου Καθηγητή της Θεολογικής Σχολής
του Πανεπιστημίου Αθηνών

ΑΓΙΟΣ ΜΑΚΑΡΙΟΣ ΚΟΡΙΝΘΟΥ
Ο ΓΕΝΑΡΧΗΣ ΤΟΥ ΦΙΛΟΚΑΛΙΣΜΟΥ

Εκδόσεις Ουρανός

Εικόνα του αγίου Μακαρίου με αργυρό επικάλυμμα (του 1863). Βρίσκεται δίπλα στον ναό του Αγίου Πέτρου (Βροντάδος Χίου), πίσω από τον κενό τάφο του. Η πρώτη εικόνα του αγίου πρέπει να είναι πολύ παλαιά, ίσως και πριν από το 1813, έτος θανάτου του Αθανασίου Παρίου, που σε δύο έργα του μιλάει για την αγιότητα του Μακαρίου, καταγράφει θαύματά του και αναφέρει «τροπολογικόν κανόνα» στον άγιο, ποίημα υμνολογικό του Μητροπολίτη Ρόδου, που τότε ήταν ο Αγάπιος (1792-1827). Κατά την παράδοση και μαρτυρία του 1844 (από τον ανιψιό του αγίου, τον Πανούτσο Νοταρά), η εικόνα διασώζει τα χαρακτηριστικά του αγίου. (Φωτ.: Αρχιμ. Μάρκος Βασιλάκης)

*Κρίνο του Θεού, Μακάριε σεπτέ,
στο νοταραίικο ανέτειλες αρχοντικό.
Εκεί που όλα είχαν κλήρο:
το βιος τ' αρίφνητο,
τ' άρματα των ανδρείων,
τα γράμματα της σοφίας
και η πολλή αγιοσύνη.*

*Μα συ, μακαριστέ Μακάριε,
το βιος απέρριψες,
τη σοφία ρούφηξες,
τ' άρματα συδαύλισες,
την άσκηση τράνωσες,
το μαρτύριο ύψωσες
κι έγινες του Φιλοκαλισμού Γενάρχης!*

(Μεταφορά από χειρόγραφο παλαιό)

Περιεχόμενα

Επίγραμμα Νικηφόρου Ιερομονάχου του Χίου	13	
Προλογικό	15	
Κοντάκιο	17	
Α΄ ΜΙΧΑΗΛ-ΜΑΚΑΡΙΟΣ ΝΟΤΑΡΑΣ ΔΑΣΚΑΛΟΣ, ΑΣΚΗΤΗΣ, ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ, ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΗΣ ΚΙ ΕΚΠΤΩΤΟΣ		19
Οι Νοταράδες	19	
Μακαρίου νεανικά έτη	21	
Διδάσκει και ασκητεύει	22	
Επίσκοπος Κορίνθου	23	
Τα Ορλωφικά και η απομάκρυνσή του από την Κόρινθο	25	
Β΄ Η ΣΧΕΣΗ ΤΟΥ ΜΕ ΚΟΛΛΥΒΑΔΕΣ - ΣΤΟ ΑΓΙΟΝ ΟΡΟΣ		29
Γνωριμία με Κολλυβάδες και Νικόλαο (Νικόδημο) Καλλιβούρτζη	29	
Στο Άγιον Όρος. Αρνείται να τελέσει μνημόσυνα την Κυριακή	35	
Στην Πάτμο. Συλλέγει νηπτικά κείμενα	36	
Καταδίκη όσων αρνούνταν την οικονομία στο θέμα των μνημοσύνων	38	
«Οργή» κατά του Μακαρίου	39	
Η δράση των αντικολλυβάδων και η καταδίκη Κολλυ- βάδων	40	
Η θεολογική διάκριση του Μακαρίου αιτία μη καταδι- κης του	41	
Ο Μακάριος δεν υπήρξε καθαυτό Κολλυβάς (με τη στενή έννοια)	43	

Παραίτεται από την πατρική περιουσία και απαλλάσσει τους πολλούς χρεώστες	47
Γ' Ο ΜΑΚΑΡΙΟΣ ΓΕΝΑΡΧΗΣ ΤΟΥ ΦΙΛΟΚΑΛΙΣΜΟΥ	49
Οριστική συγκρότηση της <i>Φιλοκαλίας</i>	49
Αρχίζει συνεργασία Μακαρίου και Νικοδήμου	57
Ο Νικόδημος νυν το πρώτον (1777) εισάγεται στη νηπτική θεολογία και τη θεωρία. Γενάρχης ο Μακά- ριος.....	59
Τα περίφημα έργα <i>Περί Μεταλήψεως</i> και οι συντάκτες τους Νεόφυτος και Μακάριος	63
Ο Νεόφυτος και οι δύο μορφές του <i>Περί Μεταλήψεως</i> έργου	64
Ο Μακάριος συντάσσει νέο έργο <i>Περί της συνεχούς</i> <i>Μεταλήψεως</i> και αυτό προκαλεί την όλη αναταραχή και συζήτηση	69
Πρώτη ανακίνηση του ζητήματος της συνεχούς θείας Μεταλήψεως	84
Φιλοκαλισμός και Μυστήριο Ευχαριστίας	88
Άλλα φιλοκαλικά-νηπτικοασκητικά έργα	91
Δ' Ο ΜΑΚΑΡΙΟΣ ΑΥΘΕΝΤΙΑ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΙ ΚΡΙΤΗΡΙΟ ΟΡΘΟΔΟΞΙΑΣ	99
Ελέγχει, εγκρίνει και προωθεί θεολογικοκατηχητικά έργα των Αθανασίου Παρίου, Πλάτωνα Μόσχας, Νικοδήμου Αγιορείτη και Αγαπίου Λεονάρδου	99
Ενίσχυσε τον σπουδάζοντα Κοραή στο Μονπελιέ	105
Ε' Ο ΜΑΚΑΡΙΟΣ ΑΛΕΙΠΤΗΣ ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΩΝ: ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ ΣΤΟΝ ΕΞΙΣΛΑΜΙΣΜΟ - ΣΥΜΒΟΛΗ ΣΤΗ ΔΙΑΣΩΣΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΓΕΝΟΥΣ	107
Αντίσταση στη λαίλαπα του εξισλαμισμού	107
Η σημασία του οικογενειακού του δράματος	108

Το έργο του αλείπτη	113
Η αντίδραση προς το νέο μαρτύριο και το έργο των αλειπτών	116
Ο Μακάριος εργάζεται ως αλείπτης σε πείσμα των αντιδραστικών	117
ΣΤ' ΣΥΝΤΑΚΤΗΣ ΚΑΙ ΣΥΛΛΟΓΕΑΣ ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΟΛΟ- ΓΙΩΝ	125
Το <i>Νέον Λειμωνάριον</i>	125
Συνέλεγε μαρτυριολογικό υλικό, που χρησιμοποίησαν και αξιοποίησαν άλλοι	129
Ζ' Ο ΓΕΝΑΡΧΗΣ ΤΟΥ ΦΙΛΟΚΑΛΙΣΜΟΥ ΜΕΓΑΛΟΣ ΑΣΚΗΤΗΣ	137
Η' ΤΟ ΜΑΚΑΡΙΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΟΥ	157
Θ' Ο ΜΑΚΑΡΙΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ, ΟΙ ΠΡΙΝ ΚΑΙ ΟΙ ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ ΤΟΥ	161
Συγγραφείς πριν από τον Μακάριο	162
Συγγραφείς του ΙΗ' αιώνα	164
Μαθητές και συνεργάτες του Μακαρίου	166
Ι' Η ΚΑΘΥΣΤΕΡΗΜΕΝΗ ΕΚΤΕΙΝΕΙΑ ΤΟΥ ΦΙΛΟΚΑΛΙ- ΣΜΟΥ	171
ΙΑ' ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ ΣΥΝΟΠΤΙΚΟ ΒΙΟΥ ΚΑΙ ΔΡΑΣΕΩΣ ΑΓΙΟΥ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΤΟΥ ΝΟΤΑΡΑ, ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗ ΚΟΡΙΝΘΟΥ	175
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	183

Ολόσωμη εικόνα (με αρχιερατικό μανδύα) του αγ. Μακαρίου. Βρίσκεται σε ομώνυμο παρεκκλήσι του στο χωριό Ελάτα Χίου. Κατά την παράδοση, η εικόνα έγινε το 1613 και μάλιστα από τον μοναχό Κωνστάντιο, ανιψιό του αγίου. (Φωτ.: Αρχιμ. Μάρκος Βασιλάκης)

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ
ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΥ ΤΟΥ ΧΙΟΥ

ΔΙΑ ΣΤΙΧΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ
ΕΙΣ ΤΟΝ ΘΕΙΟΝ ΜΑΚΑΡΙΟΝ
ΤΟΝ ΠΡΩΗΝ ΚΟΡΙΝΘΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΝ
ΤΟΝ ΕΠΙΛΕΓΟΜΕΝΟΝ ΝΟΤΑΡΑΝ¹

*Σύ κλήσει τε καί πράγματι Μακάριος τῷ ὄντι,
Λατρεύσας δι' ἀσκήσεως καλῶς Θεῷ τῷ ζῶντι,
Καί πρό τῶν τῆς ἀσκήσεως ἰδρώτων τε καί πόνων,
Ίερατεύσας ἄριστα τῷ Ποιητῇ τῶν ὄλων,
Πρός ὃν νῦν ἐκδημήσασα ἡ σὴ ψυχὴ ἢ θεία
Προσήχθη καί παρίσταται αὐτῷ ἐν παρρησίᾳ,
Καί τῆς μακαριότητος μετὰ τῶν μακαρίων,
Καί τῶν ἀφράστων ἀγαθῶν τρυφᾷ τῶν οὐρανίων.
Δι' ὃ σέ, Πάτερ, δυσωπῶ καί ἱκετεύω λίαν,
Θεόθεν ἐξαιτῆσαί μου ψυχῆς τήν σωτηρίαν.
Καί γάρ σοι πέρας δι' ἐμοῦ ἐδέξατο ἡ Βίβλος,²*

---

1. Από την πρώτη έκδοση (σ. 5) του *Νέου Λειμωναρίου* (1819).

2. Πρόκειται για το *Νέον Λειμωνάριον*, τη φροντίδα για την έκδοση

Καί ἤδη τύπου τῷ φωτί πᾶσι γίνεται δῆλος.
 Ἦν τῇ ἐμῇ κατέλιπες φροντίδι καί μερίμνη,
 Κείμενος ἤδη ἀσθενῶν ὀδυνηρῶς ἐν κλίνῃ.
 Ἄρον τοίνυν ἰκέτιδας χεῖρας πρὸς τόν Δεσπότην,
 Τόν ἐν τῇ Βίβλῳ ταυτηί ἀγίων στεφοδότην,
 Καί μᾶλλον ὦν συνέγραψα τούς ὕμνους τε καί Βίους,
 Πόθῳ πολλῷ τε καί σπουδῇ, ὡς, Πάτερ, μέ ἤξιους.
 Μετά Μαρτύρων τῶν κλεινῶν καί τῶν σεπτῶν Ὀσίων,
 Χεῖρας φημί ἰκέτιδας ἔπαρον πρὸς τό Θεῖον,
 Ἵνα φωτίση μου τόν νοῦν, τό σῶμα ἐνισχύση,
 Καί πονημάτων ἀγαθῶν ἐτέρων χορηγήση,
 Ἐπίδοσιν καί προκοπήν, ὅπως εἰς τοῦ πλησίον
 Τήν σωτηρίαν συντελῶ τόν ἅπαντά μου βίον
 Καί δι' αὐτῆς ἀξιοθῶ κολάσεως ρυσθῆναι,
 Τῆς δ' οὐρανοῦ δι' αὐτῆς τρυφῆς ἀξιοθῆναι.
 Τοῦτο δοθήτω πρὸς ἐμέ, τῶν πόνων μου ὡς δῶρον,
 Τόν ταπεινόν οἰκέτην σου καί φίλον Νικηφόρον.
 Πέπεισμαι γάρ ὡς ἀληθῶς, ὡς ἔχεις παρρησίαν
 Πρὸς τόν Θεόν τοῦ σύμπαντος, ζήσας ζῶν ὅσιαν.
 Ἦδη δέ μᾶλλον πέπεισμαι ὡς ἔχεις παρρησίαν,
 Ὅρων τήν τῶν θαυμάτων σου χάριν τήν ἐξαισίαν,
 Δί' ἣν καί τά ὀστέα σου δαίμονας φυγαδεύει
 Καί χαλεπά νοσήματα παντοῖα θεραπεύει.
 Δί' ὃ καί οἱ χριστῶννυμοι αὐτά τε καί τό μνήμα,
 Ἐν πίστει προσκυνοῦσί σου καί πάσῃ εὐλαβείᾳ.

του οποίου ο άγιος Μακάριος είχε αναθέσει στον όσιο Νικηφόρο τον Χίο, όπως θα δούμε στο κείμενό μας.

ΠΡΟΛΟΓΙΚΟ

Ενας μεγάλος πνευματικός άνδρας έζησε κι έμεινε θεληματικά στην αφάνεια, μολονότι έδρασε πρωτοποριακά, επαναστατικά και πολύ δημιουργικά. Πρόκειται για τον άγιο Μακάριο τον Νοταρά (1731-1805), επίσκοπο Κορίνθου (1765-1770). Δημιούργησε ευρεία πλατφόρμα στην οποία στηρίχθηκαν οι άμεσοι και οι μεταγενέστεροι μαθητές του, αυτοί που κυρίως καλλιέργησαν τη θεολογία της ασκήσεως, τη νηπτική θεολογία. Έγινε ο Γενάρχης του Φιλοκαλισμού και τελείωσε τη ζωή του ως μεγάλος ασκητής. Η μνήμη του τελείται στις 17 Απριλίου. Εκτός όμως των παραπάνω, έγινε ονομαστός αλείπτης Νεομαρτύρων, προώθησε τη δογματική θεολογία και την αγιολογία, ενώ συνέβαλε στη συνειδητοποίηση του ήθους και της ευταξίας στην Εκκλησία με θεολογικά, κανονιστικά και κατηχητικά κείμενα.

Τις πτυχές αυτές της καρποφόρου δράσεως του Μακαρίου θα εξετάσουμε τόσο μόνο αναλυτικά, όσο είναι αναγκαίο για να εκτιμηθεί, σχετικά έστω, η συμβολή του ιερού άνδρα στην αναζωπύρωση και θεολογική θε-

μελίωση του πνευματικού βίου, του Φιλοκαλισμού. Η δράση του Μακαρίου έχει μάλιστα ιδιαίτερη αξία, διότι πραγματοποιήθηκε κατά τον τελευταίο αιώνα της πολυσκότεινης Τουρκοκρατίας και προετοίμασε το Γένος να αντιμετωπίσει τα προβλήματα που θα προέκυπταν από την εν ελευθερία διαβίωση, μετά την ελληνική επανάσταση του 1821.

Αναγκαία κρίνουμε αδρομερή παρουσίαση των βιογραφικών στοιχείων του αγίου Μακαρίου και πολύ σύντομη αναφορά στους επιφανέστερους συγγραφείς του 18ου αιώνα, για να φανεί και η πρωτοποριακότητα του ιερού άνδρα στον πνευματικό χώρο για τον οποίο εργάστηκε.

Νοέμβριος του 1998

Σημείωση: Οι παραπομπές, που φροντίσαμε να είναι όσο γίνεται λιγότερες, δίνονται συντομογραφικά, και γι' αυτό στο τέλος παραθέτουμε Βιβλιογραφία.

Κοντάκιο

Εὐφημεῖ, γεραίρουσα πόλις ἢ Χίος, ἐνθέως,
τόν Κορίνθου Πρόεδρον, μεγαλοφώνως βοῶσα,
εἴλκυσαν οἱ ἱεράρχαι τόν ἱεράρχην,
μάρτυρες τόν πρός τούς ἄθλους αὐτῶν ἀλείπτην,
ἀσκηταί δέ τόν οἰκεῖον,
εὐχαῖς ταῖς τούτου, σῶσον ἡμᾶς ὁ Θεός.

Αθανάσιος Πάριος

Ό,τι έχει απομείνει από το περίφημο και τεράστιο, σε σχήμα Π, αρχοντικό (πύργος) των Νοταράδων στα Τρίκαλα. Χτίστηκε με φρουριακές-αμυντικές προδιαγραφές και δέσποζε στην περιοχή. Εδώ γεννήθηκαν το 1731 ο Μιχαήλ (έπειτα άγιος Μακάριος) και άλλοι επιφανείς για τα γράμματα και την Εκκλησία άνδρες, όπως π.χ. ο άγιος Γεράσιμος (†1579), ο Δοσίθεος Ιεροσολύμων (†1707) και ο Χρύσανθος Ιεροσολύμων (†1731). Το μερίδιό του στο απέραντο αυτό αρχοντικό απαρνήθηκε ο άγιος Μακάριος χάριν του οσιακού βίου και του Φιλοκαλισμού. (Φωτ.: Αρχείο Γερ. Νοταρά)

Α΄

ΜΙΧΑΗΛ-ΜΑΚΑΡΙΟΣ ΝΟΤΑΡΑΣ
ΔΑΣΚΑΛΟΣ, ΑΣΚΗΤΗΣ, ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ,
ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΗΣ ΚΙ ΕΚΠΤΩΤΟΣ

Οι Νοταράδες

Ο άγιος Μακάριος ο Νοταράς ανήκε στη μεγάλη και ιστορική οικογένεια των Νοταράδων, που έχουν τις ρίζες στους Σοφιανούς της Μονεμβασιάς, σταδιοδρόμησαν λαμπρά στην Κωνσταντινούπολη κι επανήλθαν στην Πελοπόννησο με την Άλωση από τον Μωάμεθ Β΄ (29 Μαΐου 1453). Πιο συγκεκριμένα ο Μακάριος έλκει την καταγωγή από τον Αγγελή Νοταρά, αδελφό του Λουκά Νοταρά, μεγάλου Δούκα (πρωθυπουργού του αυτοκράτορα Κωνσταντίνου Παλαιολόγου), εθνομάρτυρα και αυτού με διαταγή του ίδιου του Μωάμεθ.¹

Ο Αγγελής Νοταράς με άλλους εγκαταστάθηκαν στη μεταξύ Ισθμού Κορίνθου και Καλαβρύτων Αιγια-

---

1. Στ. Κουτίβα, «Οι Νοταράδες», σ. 23 εξ.

λείας περιοχή και αποτέλεσαν το αρχικό κύτταρο πολυπληθούς οικογένειας, της οποίας ισχυροί κλάδοι είχαν έδρες κυρίως στην Κόρινθο (την αρχαία, όπου σήμερα το χωριό Παλαιά Κόρινθος), τα Τρίκαλα Κορινθίας και την Αράχοβα Καλαβρύτων, που παλαιότερα ανήκε εκκλησιαστικά στην επισκοπή Κορίνθου. Από τον Αγγελή και τους ανθρώπους του μεταφέρθηκε, κατά την πιθανότερη εκδοχή, και το ιερό λείψανο του οσίου Παταπίου από την Κωνσταντινούπολη στην Κορινθία και βρίσκεται στην ομώνυμη μονή στα Γεράνεια όρη.²

Από την ευρύτερη οικογένεια των Νοταράδων καταγονται πολλοί επιφανείς εθνικοί και εκκλησιαστικοί άνδρες. Μνημονεύουμε μόνο τον άγιο Γεράσιμο (†1579), του οποίου το άφθορο λείψανο βρίσκεται στην Κεφαλονιά, τον λόγιο αγιορείτη κληρικό Θωμά Ελεαβούλκο Νοταρά (ΙΣΤ΄ αι.), τον διάσημο συγγραφέα και Πατριάρχη των Ιεροσολύμων (1669-1707) Δοσίθεο Νοταρά, τον επίσης Πατριάρχη Ιεροσολύμων και συγγραφέα Χρυσανθο (1707-1731), και τον μητροπολίτη Κορίνθου Γρηγόριο Γ΄ (1695-1712). Στα προεπαναστατικά, τα επαναστατικά και τα μετεπαναστατικά έτη διακρίθηκαν πολλοί Νοταράδες και διαδραμάτισαν πρωταγωνιστικό ρόλο στα κοινοτικά, τα στρατιωτικά, τα πολιτικά και τα οικονομικά πράγματα.

---

2. Στυλ. Γ. Παπαδόπουλου, *Ο Όσιος Πατάπιος*, σσ. 36-41.

Από τη σύντομη διερεύνηση του βίου και της δράσεως του αγίου Μακκάριου Κορίνθου, του Νοταρά, προκύπτει ότι ο ιερός αυτός άνδρας, καταγόμενος από οικογένεια πανίσχυρη, διαθέτοντας ευρεία παιδεία και πολλά φυσικά και πνευματικά χαρίσματα, έγινε:

ασκητής,
δάσκαλος στην Κόρινθο,
επίσκοπος δημιουργικός,
επαναστάτης κατά των Τούρκων,
μελετητής κι εφαρμοστής
των θεωρητικών και πρακτικών
νηπτικών κειμένων,
συγκροτητής της *Φιλοκαλίας*,
Γενάρχης του όλου Φιλοκαλισμού,
συντάκτης, θεωρητής κι εκδότης
φιλοκαλιοθεολογικών έργων,
αλείπτης νεομαρτύρων,
συλλογέας και συντάκτης
νεομαρτυριών και
μεγάλος ασκητής με θεοπτικές
εμπειρίες και χάρισμα θεοσημιών.

Εκδόσεις Ουρανός

ΤΑΤΟΪΟΥ 121, 144 52 ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΗ ΑΤΤΙΚΗΣ
ΤΗΛ.: 210 28 04 800 • FAX: 210 28 19 550
www.ouranosbooks.gr • e-mail: info@ouranosbooks.gr

ISBN 978-960-559-010-9

ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΣ: 15526